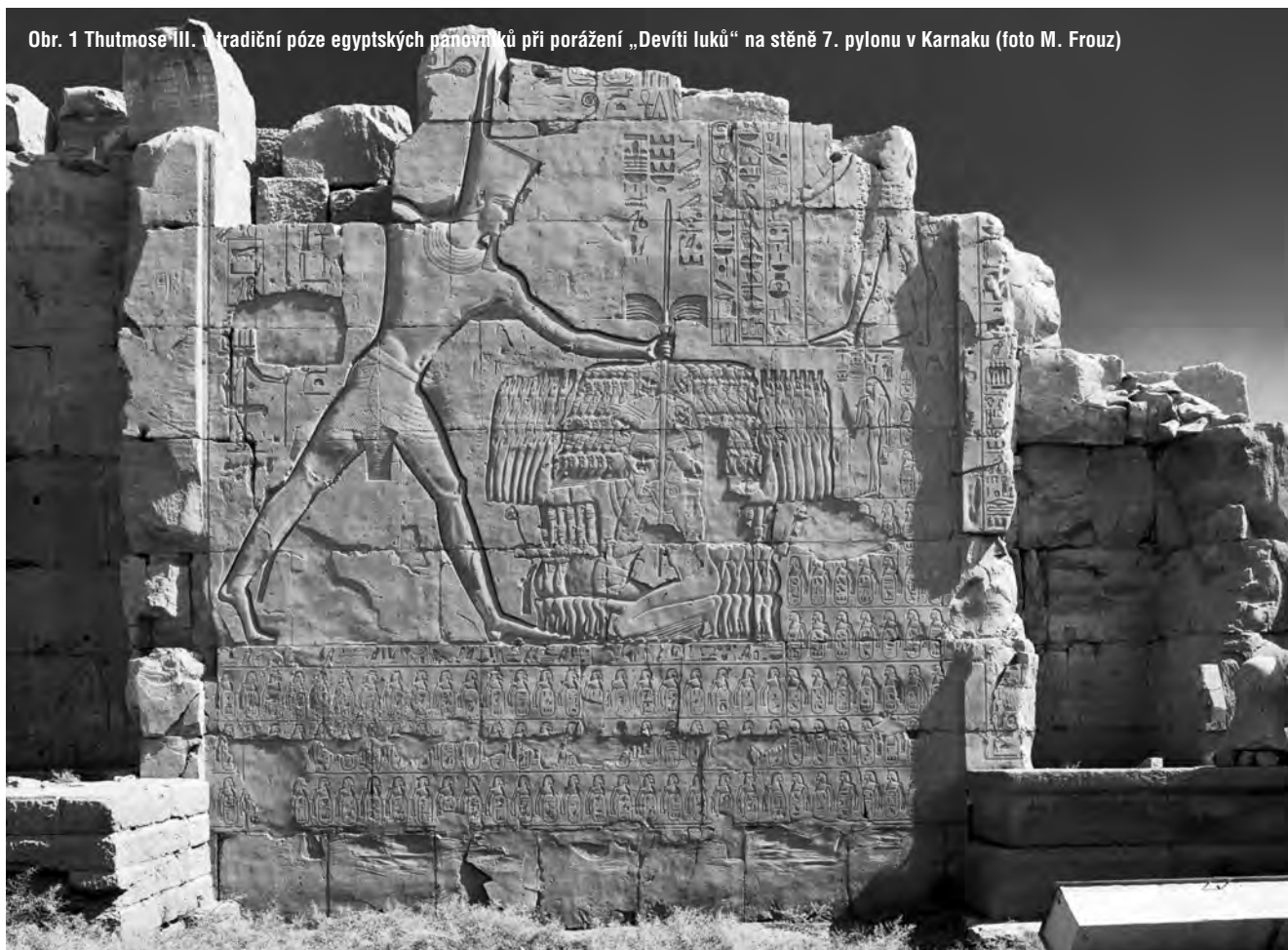

Obr. 1 Thutmose III. v tradiční póze egyptských panovníků při porážení „Devíti luků“ na stěně 7. pylonu v Karnaku (foto M. Frouz)

Mocenská rétorika panovníků Nové říše v 1. polovině 18. dynastie

Daniel Šichan

Během Nové říše dosáhl starověký Egypt svého největšího územního rozsahu a autorita egyptských panovníků byla uznávána do značné míry i vládci okolních oblastí. Panovníci 1. poloviny 18. dynastie prováděli v dějinách Egypta v mnoha ohledech zcela novou zahraniční politiku, což se také odrazilo v jejich mocenské rétorice, tj. ve způsobu, jakým navenek prezentovali svoji moc a statut.

Cílem tohoto článku je představit v obecnější rovině vývoj této mocenské rétoriky v době od konce 2. přechodné doby (asi 1650–1550 př. n. l.), a to za vlády posledních panovníků 17. dynastie (asi 1560–1550 př. n. l.), a v době Nové říše (asi 1550–1070 př. n. l.), přesněji v 1. polovině 18. dynastie (asi 1550–1400 př. n. l.), a také projevy této rétoriky, které jsou založeny převážně na písemných dokladech. Důvodem tohoto konkrétního časového zaměření je skutečnost, že právě v uvedené době došlo v zahraničněpolitické sféře k zásadním jevům, které vedly k bezprecedentnímu postupnému rozšíření území pod přímou autoritou egyptského panovníka. Novoříšskou zahraniční politiku a s ní spojenou mocenskou rétoriku egyptských vládců lze

rozčlenit do několika etap, které se vyznačují charakteristickými odlišnostmi či kolísajícími mocenskými prioritami egyptských panovníků, jež vyplývaly ze zahraničního a do značné míry i vnitřního vývoje novoříšského egyptského státu. Zde zvolené úvodní období je prvním z nich a podle autora článku (dále jen autora) jej lze nazvat obdobím „dobytelsko-konsolidačním“.

Terminologie

Často se v souvislosti s novoříšskou zahraniční politikou v literatuře používá termín „imperialismus“ (viz např. Morris 2005: 1), přičemž podle autora je jeho užití poně-

kud problematické, a to ze tří hlavních důvodů. Tím prvním je skutečnost, že jde o moderní koncept, vyvinutý na základě dějinného procesu velmocenské politiky období novověku. Druhým je jeho nejednoznačná zpětná aplikace na politiku, kterou egyptští panovníci a jejich mocenský aparát v době Nové říše vůči sousedním oblastem prováděli a která se ve výsledku podstatným způsobem lišila jak v Núbii, tj. na území dnešního Súdánu, tak v Syropalestině (Morris 2005: 11–14; Hoffmeier 2004). Třetí důvod představuje fakt, že z egyptských textů není doložen žádný ekvivalent pro pojem „imperialismus“ (Kemp 1978: 7). Proto se autor domnívá, že by v rámci mocenské rétoriky panovníků Nové říše bylo namísto termínu „imperialismus“ vhodné použít spíše obrat „novoříšská expanzivní politika“ či „rozšiřování sféry egyptského vlivu“ na cizím území. Na druhou stranu je třeba přiznat, že termín „imperialismus“ je populární především u autorů z anglosaského prostředí, ve kterém má hlubší historicko-kulturní zakořenění.

Za absencí pojmů jako „imperialismus“, „správa“, „vláda“ apod. v egyptských pramenech podle autora stojí (kromě panovníka jako nejvyšší autority) především existence příslušných úředníků ve sféře egyptské správy cizích oblastí (Murnane 1997), jelikož tyto úředníci skrze svoji autoritu a praxi v zásadě naplňovali to, co dnes výše zmíněné moderní pojmy charakterizuje. Kromě těchto úředníků moderní pojem „imperialismus“ konceptualizují i egyptské výrazy jako „učinit/rozšířit hranice“ či „vítězné tažení“, které v mocenské rétorice panovníků 18. dynastie hrály významnou roli a o kterých bude ještě pojednáno.

Mocenská rétorika egyptských panovníků před obdobím Nové říše

Na základě především archeologických dokladů je známo, že již od přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l. byli obyvatelé nilského údolí v kontaktu se sousedními oblastmi a jejich obyvateli. Z Raně dynastické doby, Staré a Střední říše jsou k dispozici ojedinělé informace o těchto stycích, jež odrážejí především ekonomické zájmy Egyptanů, jejichž prosazování a udržování bylo třeba v nutných případech podpořit ozbrojenou silou (Redford 1986; Hoffmeier 2004: 125). Egyptané si postupně vytvářeli ucelenější představu o okolních oblastech, o jejich geografických rysech a také o možnostech těchto území v oblasti lidských zdrojů i zdrojů surovin. Z hlediska ideového měly tyto kontakty pro Egyptany ještě další rozměr, který přímo souvisel s jejich nazíráním na vnější svět a který našel svoji nejcharakterističtější formu a současně i nejstarší vyjádření v ikonografii egyptských panovníků.

Již od Předdynastické a Raně dynastické doby byl panovník zobrazován jako zdatný válečník schopný pobíjet zajaté nepřátele, čímž zajišťoval v zemi řád a prosazoval svoji autoritu (Wengrow 2006: 207–208). Zpodobení panovníka, který se rozmachuje k zasazení posledního úderu zajatci, je doloženo po celou dobu faraonského Egypta až do Římské doby a patří k jedněm z nejstarších a zásadních rozlišovacích znaků panovnické moci (Shaw 2003: 331–332). Nepřátelé, které panovníci ve scénách poráželi, dokreslovali pozadí vzniku takových scén. Jako typický příklad zde lze uvést např. Narmerovu paletu.

V době sjednoceného a centralizovaného egyptského státu se stabilizovanou vnitřní situací začali Egyptané postupně hlouběji pronikat do sousedních oblastí a při těchto výpravách se konfrontovali i s bojovnějšími obyvateli Núbie na jihu, Předního východu na severovýchodě a Libye na západě. Především politika panovníků Střední říše v Núbii i Syropalestině, jmenovitě Chakaurea Senusreta III. (asi 1870–1831 př. n. l.) z 12. dynastie, se vyznačovala určitými prvky, na které navázali panovníci 18. dynastie jako pokračovatelé slavné doby, jež byla v rámci mocenské rétoriky tradována např. v podobě udržování kultu zmíněného Senusreta III. v soudobé Núbii (Urk IV, 193–6; Breasted 1906: 69–71). K těmto prvkům patřilo především cílené ovládnutí daného území, až brutální způsob jeho dobytí a zaznamenání těchto událostí a zdůraznění úlohy, jakou panovník během tohoto procesu sehrál. Všechny tyto aspekty se plně odrazily i v mocenské rétorice, a tedy i zahraniční politice panovníků 18. dynastie. Na tomto místě je však důležité připomenout historické pozadí, které vlastní zahraniční politice novoříšských vládců předcházelo, jež jí dalo v podstatě i její dějinné opodstatnění a bez kterého ji nelze jako celek pochopit.

Historický vývoj mocenské rétoriky panovníků konce 17. a 1. poloviny 18. dynastie

Zásadní úlohu v uvedeném vývoji sehrála především přelomová zkušenost Egyptanů s nadvládou předovýchodního etnika během tzv. 2. přechodné doby (přibližně 1650–1550 př. n. l.), jehož elity Egyptané nazývali *ḥkꜣw ḥꜣswt* neboli „vládci cizích zemí“ (v počeštělé formě „Hyksósové“), kdy se značná část egyptského území dostala pod jejich kontrolu. Podle odhadů tato cizí okupace trvala zhruba 100 let a měla na Egyptany pravděpodobně značně traumatizující dopad, který se jistě odrazil i v následné politice vůči předovýchodní oblasti, odkud zmíněné etnikum do Egypta proniklo (Bourriauová 2003: 203; Oren 1997). Tato zkušenost byla navíc umocněna ještě hrozbou z nubijského jihu, z oblasti Kuše (dnešní střední Súdán), kde tehdy existoval silný státní útvar s centrem v Kermě (Onderka 2006: 12). Egyptané tehdy zakoušeli pocit silného ohrožení ze severu i z jihu, což byla pro ně do té doby zřejmě věc neznámá. Tento stav odráží do značné míry i nejvýznamnější soudobá památka, kterou je stéla panovníka Vadžcheperrea Kamose ze 17. dynastie (asi 1555–1550 př. n. l.) v Karnaku, ve které stojí: „*Proč rozmyšlím nad svojí silou, když jeden Velký muž sídlí v Avaridě (dnešní Tell ed-Dabaa ve východní deltě) a druhý v Kuši, sedě mezi Asijcem a Núbijcem, z nichž každý má svůj díl Egypta*“ (Bourriauová 2003: 201; Helck 1975: 83–84; Habachi 1972; Smith – Smith 1976).

Tato zkušenost měla jistě vedle obecných dopadů na samotné egyptské obyvatelstvo ještě závažnější důsledky pro tehdejší egyptské panovníky. V jejich případě šlo o jasné omezení jejich mocenské role, a tudíž i rétoriky nejen směrem k Hyksósum, vůči nimž byli pravděpodobně v podřízeném postavení, což bylo v absolutním rozporu především s předcházející dobou Staré a Střední říše, kdy to byli právě egyptští panovníci, kteří hráli aktivní roli při uplatňování své autority v oblastech za hranicemi Egypta.

Celková politická situace a mocenské rozložení sil tak, jak se vyvinuly během 2. přechodné doby, podstatně zmenšily území s přímým vlivem egyptských panovníků a jejich ekonomické možnosti včetně přístupu k surovinovým zdrojům. Také je přinutily k počáteční defenzivní a následně ofenzivní politice za udržení jejich vlastní sféry vlivu v okolí Vesetu (Théb), který se stal jejich mocenským centrem. Tito vesetští panovníci, příslušníci 16. a 17. dynastie a současní hyksóských vládců na severu a zejména poslední zástupci druhé ze jmenovaných dynastií, přešli k systematickému a cílenému útoku proti nepříteli na obou frontách. V rovině mocenské rétoriky se jednalo o jednoznačný posun v jasné vymezení politického „programu“, který by bylo do určité míry možné nazvat jako „boj za osvobození Egypta od cizích vetřelců“, čemuž by napovídala i pasáž v již zmiňované stéle panovníka Kamose: „*Vrhnú se na něho a rozpáru mu* (tj. hyksóskému nepříteli) *břicho. Mé přání je zachránit Egypt a zničit Asijce*“ (Bourriauová 2003: 226; Helck 1975: 84).

Reakce na daný stav a aktivní vojenská činnost vesetských panovníků odráží jejich rostoucí význam coby vojenských velitelů (Bourriauová 2003: 219–220; Ryholt 1997), a ačkoli střety mezi vesetskými panovníky a Hyksósy probíhaly patrně se střídavými úspěchy, sféra vlivu egyptských vládců se postupně rozšiřovala. Rozhodující fáze bojů začala za vlády Sekenenrea/Senachtenrea Taa II. (kolem 1560 př. n. l.), kdy snad došlo k prvnímu doloženému střetnutí s Hyksósy, které však bylo zaznamenáno na papyru Sallier I až o téměř 350 let později za vlády Merneptaha z 19. dynastie (asi 1213–1203 př. n. l.) a které je dnes známé jako *O sporu Sekenenrea a Apopiho* (Šichan 2012: 76). Otázkou je, nakolik tento text odráží historickou skutečnost a nakolik je v něm obsaženo spíše jen „lidové“ vyprávění.

Přesto je zajímavé, že Sekenenre/Senachtenre Tao II. je v tomto textu označen pouze jako *wr n niwt rsjt*, v překladu „princ jižního města“ (Wente 2003), tj. Vesetu, zatímco jeho hyksóský protějšek z Avaridy Auserre Apopi vystupuje jako „panovník“ (*nswt*). Z pohledu mocenské rétoriky jde o pozoruhodný detail, který patrně odrážel reálnou situaci vesetského panovníka, jenž si uvědomoval svoji omezenou pozici na území Egypta, a ani pozdější tvůrci tohoto díla neměli potřebu na tomto tradovaném rozlišení cokoli měnit. Snad bylo toto označení Sekenenrea záměrné a vzhledem k tomu, že se text nedochoval celý, jeho průběh mohl eskalovat do závěru (který nám bohužel není znám), v němž mohlo Sekenenreovo postavení sehrát podstatnou úlohu ve smyslu pointy příběhu.

Z doby Sekenenreovy (a dob jeho přímých nástupců) pocházejí další doklady o jeho vojenské činnosti, a to z archeologické lokality v Dér el-Ballásu (asi 40 km severně od Vesetu), kde byl odkryt jeho palác s monumentální ohradní zdí ze sušených cihel. Stěny panovníkovy „obytné“ části byly vymalovány scénami s válečnou tematikou a odrážely zřejmě tehdejší militantní klima (Lacovara 1990). Tyto fragmenty tvoří zatím nejstarší doložený korpus ikonografického svědectví, pocházejícího z panovnícké monumentální architektury 17. dynastie, avšak z povahy tohoto svědectví nelze přímo posoudit rozsah sebe prezentace panovníka v rámci jeho mocenské rétoriky.

Účel této struktury byl pravděpodobně čistě vojenský a sloužil zřejmě ke shromáždování ozbrojených sil vesetských panovníků.

Nejpádnějším důkazem Sekenenreovy bojovnosti je jeho mumie, která na hlavě nese smrtelná zranění způsobená sekerou asijského typu, již tehdy mohli používat i cizí vládci na severu (Bietak – Strouhal 1974). Sekenenre se s nimi musel střetnout a v bitvě padl, nicméně se zdá, že došlo buď k příměří, nebo Egyptané zvítězili, protože byli schopni připravit mrtvé tělo svého panovníka a velitele k mumifikaci a řádnému pohřbu.

Sekenenre/Senachtenre Tao byl podle dochovaných informací prvním vesetským panovníkem, který podnikl aktivnější vojenské kroky vůči nepříteli, nicméně jejich význam nelze přeceňovat. Podle autora však tento panovník přispěl k podnícení dalších a zásadnějších vojenských akcí tím, že přinesl nejvyšší možnou oběť. Tím kolem své osoby pravděpodobně vytvořil gloriolu slávy a současně motivoval své nástupce k budování vlastní mocenské rétoriky vůči nepřátelům na severu a také na jihu. Smrtí Sekenenrea se tak boj rozhořel naplno a dostal mnohem masivnější rozměr, jak alespoň vyplývá z úsilí jeho nástupce, již zmíněného Vadžcheperrea Kamose.

Není doposud objasněno, zdali Kamose pocházel z vesetského panovníckého rodu. Jasně však je, že plně navázal na úsilí svého předchůdce. Vezmeme-li do úvahy, že třetí rok je nejvyšším doloženým datem jeho vlády (Smith 1976: 8), je zřejmé, že šlo o panovníka velice aktivního a že se v dané situaci rozhodoval na jedné straně velice rázně a rychle, ale na druhé straně nepodcenil ani dostatečnou přípravu na rozhodný úder a vyčkával na vhodný okamžik. Rozhodl se zřejmě pro moment překvapení a nejprve zaútočil na jižního souseda v Núbii, kde se mu podařilo zmocnit se území Dolní Núbie až k Buhénu právě ve třetím roce své vlády (Smith 1976: 8; Simpson 1963: 34). Ve stejném roce zaútočil Kamose i na severu proti hyksóské Avaridě a během bojových operací se mu podařilo zachytit důležitý dopis od vládce Apopiho, zasláný nejméně panovníkovi v Kermě, v němž ho Apopi žádal o podporu proti Kamosovi (Šichan 2012: 76). Apopiho dopis, zaznamenaný na Kamosově stéle, potvrzuje sled jeho válečných akcí: „*Vidiš, co mi Egypt udělal? Panovník, který je v jeho středu, Kamose, nechť žije!, pronikl na mé území, aby mne napadl. Nechoval jsem se k němu stejně tak nepřátelsky, jak on vše činil proti tobě. Rozhodl se zubožit tyto dvě země, mou a tvou, a zpusťoval je*“ (Helck 1975: 94).

Podle vlastního vyličení se zdá, že Kamose sice k Avaridě během tažení dospěl, ale nezmocnil se jí a s Apopim se neutkal. Nicméně tato událost měla z hlediska Kamosovy mocenské rétoriky zásadní vliv na demonstraci jeho síly a autority přímo před nepřitelem. Jako první egyptský panovník po dlouhé době překročil hranice vesetské oblasti, vtáhl až do delty a byl schopen dokonce obsadit Núbii a udržet ji. To byl další zásadní krok ve vývoji politické situace v zemi a také mocenského rozložení sil, které bylo podstatné pro další dění.

Co se týče mocenské rétoriky, je třeba ještě poznamenat, že Kamose je na své stéle titulován jako „silný panovník“ (*nht nswt*). Ve srovnání s jeho předchůdci to znamená jasný posun v sebe prezentování jeho autority i směrem k proti-

vníkovi a toto označení dává jasně najevo, že se již nejedná o panovníka s omezenou působností, ale o mnohem sebevědomějšího a ambicióznějšího vojevůdce. V souvislosti s Kamosovým osobním jménem *k3 ms* („Zrozený býk“) a jeho přídomek *nht* („Mocný, Silný, Vítězný“) se autor domnívá, že se později obě tato slova možná odrazila, jako připomínka na přelomové činy tohoto panovníka, v tzv. Horově jménu *k3 nht* neboli „Mocný býk“, které poté poprvé použil (zřejmě ne náhodně) ve své titulatuře panovník Aacheperkaure Thutmose I. (asi 1504–1492 př. n. l.).

Celkovou situaci zúročil Kamoseho nástupce a jeho předpokládaný mladší bratr Nebpehtire Ahmose I. (asi 1550–1525 př. n. l.), nicméně období mezi Kamosovou smrtí a panováním Ahmose I. vyplnila regentská vláda jeho matky Ahhotepy, vdovy po panovníkovi Sekenenreovi, která užívala jedinečné přídomek jako „Ta, která se stará o Egypt“, „(která se) stará o vojáky“, „(která) přivedla zpět uprchlíky a shromáždila dezertéry“ a „(která) usmířila Horní Egypt a vyhnala vzbouřence“ (Urk IV, 21; Bourriaová 2003: 228). Tyto vskutku ojedinělé přívlasky pravděpodobně odrážejí celkovou situaci na území vesetských panovníků po Kamosově tažení na sever, která nebyla, jak se zdá, z mocenského hlediska zcela stabilizovaná a kde mohly probíhat určité vnitřní nepokoje i rozklad vesetského vojska v souvislosti s pokračujícími boji na dvou frontách. Situace si proto vyžadovala, aby v čele vesetského státu v případě nutnosti stála i žena s dostatečnými schopnostmi a uznávanou autoritou, což nebylo v egyptských dějinách nic neobvyklého. Podle písemných informací se tedy regentce Ahhotepě podařilo zkonsolidovat ozbrojené síly a zklidnit napětí, čehož následně využil její syn Nebpehtire Ahmose.

Tento panovník je považován za zakladatele 18. dynastie a za prvního panovníka období zvaného Nová říše (asi 1550–1070 př. n. l.). Z pohledu mocenské rétoriky, a tudíž i zahraniční politiky došlo za jeho vlády k podstatným změnám, které významně ovlivnily následný vývoj. Největším úspěchem Ahmosovy vnitřní i zahraniční politiky současně bylo definitivní dobytí hyksóské Avaridy a přenesení pokračujících bojů na území dnešní jižní Palestiny. Ačkoli jsme nejpodrobněji o válečných akcích v Avaridě a jižní Palestině informováni z biografického nápisu Ahmose, syna Abany, z jeho hrobky v el-Kábu, srovnatelně přínosné jsou fragmenty z chrámu samotného panovníka Ahmose I. z Abydu, kde se nachází jeho pyramidový pohřební komplex. Na těchto fragmentech malovaného reliéfu jsou zachyceny bitevní scény mezi Egypty a Hyksósy, jež zobrazují koně s vozy, padlé a zajaté nepřátele, lučištníky, plnění obilného pole a panovníkovu válečnou loď, což jsou momenty, které se do jisté míry shodují i se zmíněným popisem Ahmose, syna Abany (Harvey 2002–2003: 6–7).

Po dobytí Šaruhenu (dnešní Tell el-Ajjúl), patrně posledního centra hyksóského odporu v jižní Palestině, se Ahmose I. musel obrátit zpět na jižní hranici a do Núbie, kde obnovil egyptskou kontrolu v Buhénu a potlačil i místní povstání v Horním Egyptě (Urk IV, 5–6; Bourriaová 2003: 231).

S vládami a vojenskými akcemi Kamose a Ahmose I. je spjat jeden významný prvek, který sehrál významnou roli jak v samotném válečnictví, tak v ikonografii panovníků

v rámci nové vojenské společenské vrstvy, která se během 18. dynastie v militantním prostředí vytvořila – v profesionální vojensko-byrokratické vrstvě. Jde o válečné vozy tažené koňmi, které zmiňuje již Kamose ve výčtu své kořisti (Helck 1975: 93) a které jsou vyobrazeny také na Ahmosových reliéfech v Abydu. Technologická inovace vozů za vlády Kamose a Ahmose I. dodala panovnícké ikonografii další významný rozměr a podle názoru B. J. Kempa vozatajstvo vojenských oddílů syropalestinských vládců později poskytlo jistý vzor pro nově vzniklou egyptskou vojenskou „aristokracii“, mezi níž se porážka či zajetí vozatajstva protivníka staly otázkou prestiže (Kemp 1978: 48).

Nástupce Ahmose I., jeho bratr Džeserkare Amenhotep I. (asi 1525–1504 př. n. l.), je prvním panovníkem 18. dynastie, u něhož se mocenská rétorika ostentativně odrazila v jeho titulatuře a Nicholas Grimal se dokonce domnívá, že vyjadřovala jeho oficiální postoj vůči cizím oblastem (Grimal 1988: 202). Jeho Horovo jméno znělo *k3 w3f t3w*, tedy „Býk, který poráží země“, a jméno Obě paní *3 nrw*, „Velký děsem“. Je otázkou, zda slovo „býk“ užitě v jeho Horově jménu, může být určitou reminiscencí na osobní jméno předchůdce Kamose (viz výše), nebo spíše odráží jeho zdůraznění v souvislosti se schopnostmi egyptského panovníka coby zdatného a nekompromisního válečníka, se kterým byl býk jako symbol silného zvířete spojován již od prehistorické doby.

Zmíněná Amenhotepova výmluvná titulatura však plně nekoresponduje s dochovanými zprávami o jeho vlastní zahraniční politice. Co se týká akcí v Syropalestině, máme o nich k dispozici jen nepřímé svědectví z několika bloků z Karnaku, které zaznamenávají přinášení tributu ze Syropalestiny a nehovoří přímo o žádné vojenské aktivitě Amenhotepa I. v této oblasti (Redford 1979). Podle teorie T. G. H. Jamese by se k akcím Amenhotepa I. v Syropalestině mohly vztahovat odkazy ze dvou hrobek, které snad mohly patřit právě jemu (hrobka KV 39 v Údolí králů či spíše hrobka ANB v Dra Abú en-Naga v západních Thébách). Podle této teorie se v první z hrobek nachází zmínka o Kedemu, což je místo, které leželo kdesi v Kanaánu, a z druhé hrobky údajně pochází nepřátelský odkaz na Mitanni (státní útvar na území dnešní Sýrie; James 1965: 309). Bohužel je tento předpoklad těžko prokazatelný, neboť není jasné, zda tyto hrobky skutečně Amenhotepovi I. patřily a zda se tyto odkazy vůbec vztahují k jeho domnělým tažením v Syropalestině.

Pro oblast Núbie jsou jediným zdrojem informací biografické nápisy již zmíněného Ahmose, syna Abany, a Ahmose Pennechbeta z el-Kábu, kteří sloužili ve vojsku prvních panovníků 18. dynastie. Je dobré mít na paměti, že mezi událostmi a vznikem textů, které je popisují, leží delší časový odstup, což může věrohodnost těchto pramenů problematizovat. Na druhou stranu není zcela vyloučeno, že mají reálný základ v taženích Amenhotepa I. do Núbie. Z pohledu mocenské rétoriky jsou tyto texty cenné v tom, že i když nejsou explicitně panovníckého původu, přesto ji obohacují jednak vcelku kompaktním vyprávěním a také tím, že využívají velmi živý a plastický (až naturalistický) popis důležitých okamžiků, které se staly tak charakteristickými i pro monumentální nápisy pozdějších egyptských panovníků Nové říše.

Především v textu Ahmose, syna Abany, vyniká zvýraznění krutosti v momentu, kdy panovník (často sám osobně) zabíjí nepřítel v bitvě, což je jakýmsi kulminacním bodem vyprávění, a své ikonografické vyjádření nachází v již uvedené „pobíjecí scéně“ (viz výše). Již o núbijském tažení Ahmose I. se praví, že „*Jeho Veličenstvo učinilo mezi nimi* (tj. Núbijci) *velké krveprolití*“ (Urk IV, 5), a podobně při bojích Amenhotepa I. v Núbii „*Jeho Veličenstvo zabilo onoho núbijského lučištníka uprostřed jeho vojska*“ (Urk IV, 7). Zdá se, že Amenhotep I. s úspěchem navázal na zdejší boje Ahmose I., položil základy *rozšiřování hranice země* (*swš tšw Kmt*), čili sféry vlivu a autority egyptského panovníka v Núbii, a obnovil efektivní využívání místních zdrojů surovin.

Vláda nástupce Amenhotepa I., Aacheperkarea Thutmose I. (asi 1504–1492 př. n. l.), znamená další milník ve vývoji zahraničněpolitických vztahů Egypta 18. dynastie. Na domácí scéně byl Thutmose I. navíc zakladatelem nové vládnoucí linie, nazývané dnes thutmosovská.

Titulatura Thutmose I. se vyznačuje novou a až po římského císaře Claudia se neměnící složkou Horova jména, kterou je termín *k3 nht*, tedy „mocný býk“, která představuje možnou modifikaci Horova jména Amenhotepa I. Ačkoliv nebyl Thutmose I. s Amenhotepem I. v přímém příbuzenském vztahu, není vyloučeno, že pomocí podobného Horova jména chtěl mimo jiné legitimizovat svoji vládu a navázat na Amenhotepovy aktivity především v politice vůči sousedním oblastem. Při bližším pohledu se totiž zdá, že Amenhotep I. připravil svému budoucímu nástupci relativně stabilizované podmínky jak na jihu v Núbii, tak snad i v oblasti Syropalestiny.

Na základě písemných pramenů – Thutmosovy stély v Tombu, hraniční stély v Kurgusu a tři textů z hrodek již známého Ahmose, syna Abany, Ahmose Pennechbeta a místodržícího panovníka v Núbii Turiho – víme o drtivém tažení Thutmose I. z druhého roku jeho vlády proti obyvatelům Núbie, při kterém se dostal do kušitského centra Kermy mezi 3. a 4. kataraktem a svůj nápis zanechal dokonce až v Kurgusu před 5. kataraktem, což byla oblast, do které před ním patrně žádný egyptský panovník nepronikl. Zmíněný nápis v Tombu opět s příznačnou rétorikou uvádí, že „*núbijští lučištníci padli mečem a byli pohozeni na své půdě; jejich puch zaplavil jejich údolí... Kusy nadělané z jejich těl jsou příliš velkým soustem pro ptáky, kteří si odnášejí kořist na jiné místo*“ (Urk IV, 84; Bryanová 2003: 248). Zpáteční cesta Thutmose I. z Kermy do Vesetu proběhla podle Ahmose, syna Abany, tak, že se „*Jeho Veličenstvo plavilo na sever; všechny země měl ve svém sevření a onen poražený núbijský lučištník (snad vládce z Kermy) byl pověšen hlavou dolů na přídi lodi Jeho Veličenstva, dokud nepřistála ve Vesetu*“ (Urk IV, 9).

Po tomto tažení, které s největší pravděpodobností také zapříčinilo pád kermského státu v Kuši, se Thutmose I. obrátil na sever do oblasti Syropalestiny. O situaci v Syropalestině před příchodem Thutmose I. však nevíme téměř nic, nicméně se zdá, že byla spíše stabilizovaná, což mohlo být výsledkem vojenských opatření Amenhotepa I., která jsou však doposud nedoložitelná. O spíše klidných poměrech v Syropalestině svědčí i samotné tažení Thutmose I., které podnikl patrně také ve druhém roce vlády a které je známé opět pouze z nápisů Ahmose, syna Abany, a Ah-

mose Pennechbeta. Je otázkou, proč Thutmose I. sám nezanechal vlastní zprávu o své činnosti v Syropalestině, neboť se jednalo o události v rámci mocenské rétoriky vskutku přelomové.

Podle Ahmosova nápisu se Thutmose I. vydal na území Palestiny (v textu zmiňované jako *Rṯnw*), „*aby si umyl své srdce v cizích zemích*“ (Urk IV, 9), nesetkal se zde však zřejmě s žádným odporem a táhl dále na sever do Nahariny, tj. do oblasti státu Mitanni. Jde pravděpodobně o vůbec první střetnutí Egyptanů s tímto státním útvarem, i když se zdá, že se Thutmose I. nekonfrontoval přímo s mitanským vládcem, ale spíše s jednotkami místních vládců, mitanských vazalů. Podle Betsy M. Bryanové byla důvodem omezených bojů Thutmose I. patrně neznalost výzbroje i taktiky lokálních ozbrojených oddílů, které zřejmě byly nad možnosti egyptského vojska (Bryanová 2003: 250).

S tímto výkladem se však neshoduje předpoklad, že při svém tažení dospěl Thutmose I. až k řece Eufratu, která je v pramenech velmi pravděpodobně označena výrazem „obrácená řeka“ (Urk, 85). Thutmose I. ji patrně i překročil a nechal u ní vztyčit podobnou hraniční stělu jako v Kurgusu (Shaw – Nicholson 1995: 289) a také samotný Ahmose, syn Abany, se zmiňuje o tom, že „*Jeho Veličenstvo způsobilo mezi nimi* (tj. nepřáteli z Nahariny) *velké krveprolití*“ (Urk IV, 9). To by nasvědčovalo tomu, že Thutmose I. nebyl v oblasti Nahariny zcela bez úspěchu, a podle Steindorffa mu dokonce místní vládcí přísahali věrnost, avšak po jeho odchodu mu odmítli odevzdávat tribut a začali se opevňovat pro případ jeho odvetných opatření (Steindorff – Seele 1942: 36). Svě úspěchy nakonec Thutmose I. oslavil lovem slonů v Niji, v místě poblíž pozdější Apameie v Sýrii (Urk IV, 104; Gardiner 1964: 179).

Na základě všech dostupných pramenů je evidentní, že Thutmose I. byl skutečným zakladatelem expanzivní zahraniční politiky, jejímž cílem bylo navázat na úspěchy svých předchůdců a překonat je. Jeho hraniční stély na jihu v Núbii i na severu v Sýrii na Eufratu jasně vymezily jeho mocenské ambice a odrážely mocenskou rétoriku ve smyslu pokračujícího boje proti nepřítelům v Núbii a oblasti Syropalestiny. Thutmose I. tedy realizoval v nesrovnatelném měřítku to, co započal svým úsilím již Sekenenre Tao II. – definitivní odvrácení hrozby ze strany Núbijců a Hyksosů, resp. jejich nástupců v oblasti Syropalestiny. Protože si však Egyptané nebyli v této oblasti zřejmě zcela jisti rozložením sil, mělo tažení Thutmose I. spíše charakter demonstrace egyptské síly na neznámém území, které bylo pod vlivem silného protivníka. To však Thutmosovi I. nezabránilo vybrat od místních vládců tribut a přijmout jejich prohlášení o loajalitě, čímž si u nich nárokoval uznání své autority. Toto uznání autority egyptského vládce na cizím území mu pravděpodobně sloužilo také jako určitá prevence při předcházení možným otevřeným projevům nepřátelství vůči egyptské moci.

Zmíněné Thutmosovy hraniční stély tvoří svého druhu opět zcela nový prvek v mocenské rétorice panovníků 18. dynastie. Staroegyptský termín pro slovo „hranice“ v geografickém smyslu zněl *tšš* a v pramenech je doložen již od Staré říše. Ve své podnětné studii o terminologii novoříšského imperialismu v této souvislosti José Manuel Galán poukazuje na to, že termín *tšš* se v době 18. dynastie

vyskytuje v textech v souvislosti s výrazy *irj t3š*, tj. „činit hranici“, a *swšh t3šw*, „rozšiřovat hranice“, které ještě spolu s obratem *wđjt nt nht*, „vítězné tažení (panovníka)“, mohou být podle jeho názoru považovány za ony staroegyptské ekvivalenty, které se nejvíce přibližují modernímu významu slova „imperialismus“ (Galán 1995: 156).

Podle Galána však termín „rozšiřovat hranice“ neimplikuje čistě vojenské obsazení či násilnou anexi území ze strany egyptského panovníka, ale spíše odkazuje na jisté limity uplatnění jeho autority, která byla prosazována a udržována právě prostřednictvím vysílání vojenských výprav. „Hranice“ egyptského území se tedy kryla s územím, na kterém byly egyptské ozbrojené síly schopny prosadit akceptování autority egyptského panovníka (a jeho statutu jako pána oblasti) místními vládci. Rozšiřování egyptského území či sféry vlivu egyptského panovníka tedy nebylo vázáno na jím předem vypracovaný plán či jednorázové příkazy, ale byl to spíše výsledek jeho vojenských a diplomatických akcí, jejichž pomocí rozšiřoval a udržoval hranice své autority vůči místním cizím vládcům i ostatním mocnostem v oblasti (Galán 1995: 159–160).

Nástupce Thutmose I., jeho syn Aacheperenre Thutmose II. (asi 1492–1479 př. n. l.), pokračoval úspěšně v zahraničněpolitické linii svého otce a zcela dostal i svému Horovu jménu, které znělo *k3 nht wsr phtj*, tedy „Mocný býk, zdatný silou“, a výmluvný je v tomto ohledu i text jeho skalní stély na ostrově Sáhel jižně od Asuánu, ve kterém je zaznamenáno, že „... *Re (...) a (...) Amon (...) pro něho zabijejí jeho nepřátele. Hle, Jeho Veličenstvo je ve svém paláci, [ale] jeho sláva je mocná; strach z něho je v zemi, Devět luků je společně pod jeho nohama. Asijsci k němu přicházejí a přinášejí tribut a Núbijci přinášejí koše (s dary)“ (Urk IV, 138). Tato stéla také zmiňuje drtivé potlačení povstání v Núbii, organizované kermským vládcem, které pravděpodobně vypuklo v souvislosti s nástupem Thutmose II. na trůn a kterého se snažili Núbijci využít k opětovnému posílení svého odporu proti Egyptanům. Thutmose II. se tažení sám nezúčastnil, nicméně i tak bylo rychlé a brutální. Většina mužských povstalců byla pobita, část zajata, a to včetně jednoho ze synů kermského vládce, který byl přiveden k panovníkovi jako rukojmí. Thutmose II. tímto vítězstvím završil zničení kdysi mocného kušitského mocenského útvaru s centrem v Kermě a tím i úsilí svých předchůdců.*

Na činnost svého otce Thutmose II. navázal i na severu, jak dokládá fragment textu z Hatšepsutina chrámu v Dér el-Bahrí, ve kterém jsou zmíněna vítězství panovníka, přinášení tributu z Recenu a snad také lov slonů v oblasti Nije po vzoru jeho otce (Breasted 1906: 51). Je zajímavé, že Thutmose II. v textu používá podobnou rétoriku jako jeho otec, a to když zmiňuje např. lov slonů nebo že byl „zuřivý jako panter“. Rozdíl týkající se této posledně jmenované formulace tkvěl pouze v tom, že Thutmose I. tak vystupoval přímo na bitevním poli a jeho syn ve chvíli, kdy se ve svém paláci dozvěděl o povstání Núbijců.

Podle zmínky v životopisu Ahmose Pennechbeta zasáhl Thutmose II. proti beduinům Šasu (Urk IV, 36). Bryanová se domnívá, že se mohlo jednat i o Šasu na území Núbie, a zpráva by se tedy mohla vztahovat k núbijskému tažení v prvním roce (Bryanová 2003: 252). Nicméně podle Gar-

dina mohlo jít o preventivní akci proti místním obyvatelům na severu Sinaje během zmíněného tažení do Syropalestiny (Gardiner 1964: 180).

O délce panování Thutmose II. stále panují neshody a odhady oscilují mezi třemi až čtrnácti lety (Gabolde 1987; Beckerath 1997), přičemž uvedené záznamy o jeho zahraniční politice spíše svědčí pro kratší dobu. Po smrti Thutmose II. se vlády ujal jeho syn Mencheperre Thutmose III. (asi 1479–1425 př. n. l.), který byl však ještě příliš mlád, a tak zpočátku panoval spolu se svojí tetou a nevládní matkou Maatkare Hatšepsut (asi 1473–1458 př. n. l.).

Skutečnou moc měla v rukou panovnice Hatšepsut, jejíž regentství se podobá úloze zmíněné panovnice Ahhotepy na konci 17. dynastie. Zdá se, že po Thutmosevi II. zůstala vcelku konsolidovaná zahraniční situace jak v Núbii, tak v Syropalestině. Jako dědička odkazu dosud dosažených úspěchů však Hatšepsut v souladu se svou rolí garanta a ochránce řádu neváhala ve svém textu z chrámu ve Speos Artemidos (poblíž Bení Hasanu ve středním Egyptě) uvést: „*Obnovila jsem to, co byly ruiny, vztyčila jsem to, co nebylo dokončeno, neboť Asijsci byli uprostřed Avaridy v severní zemi. (...) Přišla jsem jako jediný Hor; planoucí proti mým nepřátelům. Odstranila jsem ohavnost velkého boha, přineseného do země, po které chodili“ (Urk IV, 390–391). Hatšepsut se tímto zcela otevřeně vrátila téměř o 100 let zpět k vyhnání Hyksosů, čímž se přihlásila k rétorice svých přímých předchůdců. Jako žena si poté upravila titulaturu a navzdory tomu, že během své vlády přijala ve své ikonografii mnoho mužských prvků, vypustila ze svého Horova jména formulaci *k3 nht* a nahradila ji výrazem *wsr t k3w*, v překladu „Mocná (svými) ka“.*

Z doby vlády Hatšepsut je známo celkem šest vojenských tažení – čtyři do Núbie a dvě do Syropalestiny (Schneider 2002: 131), která měla patrně za úkol potlačit místní nepokoje a udržet situaci pod kontrolou, což se podle všeho také podařilo. Z pátého tažení do Núbie do oblasti Firky mezi 20. a 22. rokem Hatšepsutiny vlády pochází zajímavá zmínka o lovu nosorožců, který připomíná předchozí lovy slonů Thutmose I. a II. v Sýrii. Ačkoli se Hatšepsut mohla přímo účastnit všech uvedených tažení, není doloženo, avšak ani vyloučeno, že byla přítomna i na tomto lovu. Ač žena, přihlásila se touto rétorikou ke svým mužským protějškům a snažila se prokázat své schopnosti jako oprávněná panovnice demonstrující svou sílu na území potenciálního protivníka.

Vedle těchto akcí Hatšepsut nejvíce proslavila vojenská výprava do země Punt v sedmém roce její vlády. Tuto oblast Egyptané znali již od doby vlády panovníka Sahurea z 5. dynastie (asi 2487–2475 př. n. l.) a ze všech zpráv, které se této stále přesně neurčené oblasti týkaly, je nejobsáhlejší právě ta, která pochází z výzdoby Hatšepsutina zádušního chrámu v Dér el-Bahrí. Ačkoli je militantní a mocenský charakter této výpravy je evidentní, přehlédnout nelze ani její obchodní záměr. Jak ukazují nádherné dochované reliéfy, Egyptané zmapovali sociokulturní pozadí tohoto prostředí a snad právě na jejich základě bývá doba vlády Hatšepsut charakterizována jako spíše mírumilovná. Je to sice pohled příliš zjednodušující, nicméně podle řady svých nápisů panovnice převážně upřednostňovala politiku obnovy země, související nepochybně stále s nápravou následků okupace Egypta Hyksosy. Lze si také představit, že

z pohledu mocenské rétoriky se tímto způsobem mohla Hatšepsut snažit vyrovnat a překonat vojenské úspěchy svých přímých předchůdců.

Koregent a nástupce Hatšepsut Thutmose III. patří podle dochovaného materiálu k nejobojovnějším panovníkům starého Egypta vůbec. Ačkoli je vysoce pravděpodobné, že se účastnil tažení již během vlády Hatšepsut, jeho vlastní militantní ambice se projeví až po její smrti (?) a tento stav se odrazil i v jeho titulatuře, kterou si změnil po začátku své samostatné vlády ve 21. roce. Pozoruhodný počet deseti Horových jmen však Thutmosovy militantní ambice překvapivě nereflktuje (Beckerath 1984: 226–227), a tak zcela explicitní mocenskou rétoriku vůči vnějšku dosvědčují především jeho jména Obě paní, která mj. zněla *ʿ3 šft m t3w nb(w)*, tedy „mající velký respekt ve všech zemích“, a Zlatý Hor *ʿ3 hps hwj pdt 9*, „mocné paže, ten, který poráží Devět luků“ (tj. výraz pro tradiční nepřátele Egypta), či *hrw hr nht hwj hk3w h3swt phw sw*, „ten, který je spokojen s vítězstvím a který poráží vládce cizích zemí, jež na něho útočí“. Především posledně zmíněné jméno je signifikantní v tom smyslu, že ho Thutmose III. mohl přijmout jako reakci na vítězství při svém prvním tažení do Syropalestiny proti koalici místních vládců s centrem v Kadeši, kterou porazil.

Není nutné zde popisovat všech sedmáct tažení, které Thutmose III. podnikl do Syropalestiny během 22.–42. roku své vlády, neboť již tento počet je z pohledu mocenské rétoriky i zahraniční politiky egyptských panovníků bezprecedentní (Redford 2003). Zprávy o jeho taženích, nazývané odborníky jako „anály“ (Urk IV, 647–734), jsou jedinečným historickým pramenem, zaznamenávajícím nové rysy mocenské rétoriky, jakými jsou do té doby nedoložené deportace většího množství válečných zajatců v rámci egyptského území, bohaté seznamy kořisti a etnik, výchova potomků vazalských vládců na egyptském dvoře v postavení rukojmích či první skutečné střety s tehdejší rostoucí mocností Mitanni (v textech pod označením Naharina, viz výše). Již samotné umístění těchto záznamů v Thutmosově nejvýznamnější stavbě v Karnaku, v tzv. chrámu *3h mnw* (v překladu „[Thutmose] velkolepý monumenty“), jistě souviselo se symbolickou oslavou jeho majestátu a je nutné také zdůraznit záměr oslavit tato „vítězná tažení“ ve jménu boha Amona, kterému byl posvátný okrsek v Karnaku zasvěcen.

Text „análů“ představuje soubor kvantitativně i kvalitativně odlišného materiálu především ve smyslu studia mocenské rétoriky panovníků 18. dynastie. Podle již zmíněné studie Galánovy se právě záznamy týkající se *wdjt nt nht* čili „vítězných tažení“ Thutmose III. vyznačují novým prvkem a tím je označování pořadí jednotlivých výprav chronologicky pomocí řadové číslovky, což se posléze stalo i standardní frází (Galán 1995: 94). Galán soudí, že výpravy *wdjt nt nht* s řadovou číslovkou se vztahovaly pouze k těm tažením, kterých se zúčastnil panovník osobně. Proto se také jaksi automaticky jednalo o tažení „vítězná“ (*nht*), což mělo jistě za úkol vyzdvihnout udatnost a statečné činy panovníka přímo v poli. Dá se tedy předpokládat, že Thutmose III. mohl vysílat výpravy každoročně, avšak jeho osobní účast byla nutná pouze v případech, kdy si to zahraničněpolitické okolnosti vyžadovaly. O tom, že na území Syropalestiny ope-

rovaly egyptské jednotky bez účasti panovníka, svědčí i zmínky v pozdější amarnské korespondenci (Galán 1995: 95).

Kromě dalších monumentálních nápisů zmiňujících mocenské úspěchy Thutmose III., jako je např. stéla z Armantu či stéla z Gebel Barkalu v Núbii, se jeho rétorika vyznačuje i jinou novinkou, kterou byl sňatek se třemi cizími princeznami, pohřbenými s bohatou pohřební výbavou v západních Thébách. Tyto princezny byly s největší pravděpodobností součástí Thutmosovy válečné kořisti z oblasti Syropalestiny. Přes všechny nejasnosti lze říci, že sňatek s nimi posiloval status Thutmose III. vůči syropalestinským vládcům. Z doby jeho vlády také pocházejí dobře dochované reliéfy, jež zobrazují panovníka v tradiční „pobíjecí scéně“, kde jednou rukou drží za vlasy příslušníky „Devíti luků“ a druhou je zabíjí svou palicí – jako např. na zdech 7. pylonu chrámu v Karnaku (obr. 1).

Koregent a nástupce Thutmose III, jeho syn Aacheprure Amenhotep II. (asi 1427–1400 př. n. l.), se svojí mocenskou rétorikou stojí na rozhraní další etapy vývoje zahraničních vztahů Egypta s okolními oblastmi. Jeho Horovo jméno znělo *k3 nht wr phjt*, tedy „Mocný býk, velký silou“ a Zlatý Hor *itj m šm=f m t3w nbw*, „Ten, který se svou mocí zmocňuje všech zemí“. Není vyloučeno, že Horovo jméno Amenhotepa II. odráží jeho fyzickou zdatnost, která je zaznamenána na stéle z Amady, kde je popisován jako „zuřivý panter“ na bojišti (Urk IV, 1290). V sedmém roce jeho vlády bylo podniknuto tažení do oblasti Sýrie, které se svou krutostí příliš nelišilo od nájezdů jeho předchůdců. Podobně jako kdysi Thutmose I. nechal také Amenhotep II. na před své lodi zavěsit hlavou dolů těla zabitých místních vládců, z nichž šest bylo zavěšeno na zdi ve Vesetu a sedmý v Napátě v Núbii. Text také mluví o bohaté válečné kořisti. Druhá výprava v devátém roce jeho vlády mířila spíše na Palestinu a jejím výsledkem bylo, jak se zdá, započítí usmiřování s Mitannci, kteří již v Amenhotepových textech nemají přídomek „nepřátelé“, ale jsou označováni jako „Asijci“ (Urk IV, 1300–1316; Bryanová 2003: 268). Lze se domnívat, že tyto změny v označování někdejšího rivala mohly reflektovat počátky usmiřování obou stran a snad i mírových jednání mezi Egyptany a Mitannci, která patrně postupem času vedla k navázání užších přátelských vztahů, jež tvořily novou etapu nejen ve vztazích Egypta s předovýchodní oblastí, ale i v novoríšské zahraniční politice a mocenské rétorice novoríšských panovníků vůbec.

Závěr

Jak již bylo uvedeno výše, v tomto článku není problematika mocenské rétoriky novoríšských panovníků vyčerpána zcela a opírá se především o písemné prameny. Jde o natolik komplexní téma, že k jeho studiu je zapotřebí mnohem hlubší a detailnější analýzy textového, ikonografického a architektonického materiálu, a to jak panovnícké, tak soukromé provenience, což autor zamýšlí učinit v rámci své disertační práce. Mnohdy je zapotřebí obě tyto skupiny pramenů skloubit, neboť se mohou doplňovat v těch případech, kdy fragmentárnost jedné z nich neumožňuje vytvořit přesnější obraz či ztěžuje samotnou interpretaci.

Kromě toho je mocenská rétorika novoříšských (a nejen novoříšských) panovníků specifická tím, že je na ni třeba nahlížet v několika rovinách současně a podle toho ji i interpretovat. V kostce jsou tyto interpretační roviny zhruba čtyři: 1. historická – mocenská rétorika novoříšských panovníků a jejich zahraniční politika byly založeny na skutečné konfrontaci Egyptanů s okolními státními útvary v oblasti Syropalestiny a v Núbii, což ostatně dosvědčují prameny egyptské i neegyptské provenience; 2. náboženská (ve smyslu jakéhosi kultovního dramatu) – panovníci vyobrazováni v bitevních scénách a pózách, v nichž pobíjejí svázané nepřátele, a oslavováni v monumentálních nápisech jako vládci všech cizích zemí touto rétorikou naplňovali především svoji primární úlohu garantů a ochránců řádu *maat*, tedy vesměrného a pozemského řádu stvořeného přímo bohy. V rámci jeho udržování museli porážet vnitřní i vnější nepřátele, kteří zastupovali síly chaosu. Umístění těchto scén na stěnách chrámů jako příbytků bohů na zemi tedy odráželo vztah panovníků k nim a zobrazování a popisování sil chaosu v podobě nepřátel vyjadřovaly naplňování a dodržování řádu *maat*, který jim bohové na zemi svěřili; 3. propagandistická – zmíněné scény a nápisy byly vlastními pilíři a nástroji moci egyptských panovníků, jejichž pomocí autorizovali své mocenské postavení jak na domácí, tak zahraniční půdě; 4. legitimizační – výše uvedenou rétorikou se novoříšští panovníci otevřeně hlásili k odkazu svých předků, který dále v rámci svých možností udržovali a tím otevřeně participovali na oficiální politice, jež se během počátků Nové říše vytvořila.

Je třeba ještě podotknout, že ačkoli se egyptští panovníci z hlediska mocenské rétoriky realizovali ve všech výše zmíněných rovinách, úspěšnost v prosazování autority a moci jednotlivých vládců byla samozřejmě vázána na jejich vlastní vladařské schopnosti a také na vnitřní a vnější politickou situaci země. V souvislosti s tímto předpokladem se také samo nabízí zamýšlení nad tím, nakolik se v dochovaném svědectví této mocenské rétoriky odráží historická skutečnost či do jaké míry lze z tohoto svědectví onu historickou skutečnost extrahovat.

Literatura:

- Beckerath, Jürgen von: 1984 *Handbuch der ägyptischen Königsnamen*, München: Deutscher Kunstverlag [Münchener ägyptologische Studien 20].
- 1997 *Chronologie des Pharaonischen Ägypten*, Mainz am Rhein: Philipp von Zabern [Münchener Ägyptologische Studien 46].
- Bietak, Manfred – Strouhal, Eugen: 1974 „Die Todesumstände des Pharaos Seqenenre (17. Dynastie)“, *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien* 78, s. 29–52.
- Bourriauová, Janine: 2003 „Druhá přechodná doba (asi 1650–1550 př. Kr.)“, in: Shaw, Ian (ed.). *Dějiny starověkého Egypta*, Praha: Jiří Buchal – BB art, s. 134–163.
- Breasted, James H.: 1906 *Ancient Records of Egypt*, Vol. 2, Chicago: The University of Chicago Press.
- Bryanová, Betsy M.: 2003 „18. dynastie před amarnskou dobou (asi 1550–1352 př. Kr.)“, in: Shaw, Ian (ed.). *Dějiny starověkého Egypta*, Praha: Jiří Buchal – BB art, s. 234–287.
- Gabolde, Luc: 1987 „La Chronologie du règne de Thoutmosis II, ses conséquences sur la datation des momies royales et leurs répercussions sur l'histoire du développement de la Vallée des Rois“, *Studien zur Altägyptischen Kultur* 14, s. 61–87.
- Galán, José M.: 1995 *Victory and Border: Terminology related to Egyptian Imperialism in the XVIIIth Dynasty*, Hildesheim: Gerstenberg [Hildesheimer ägyptologische Beiträge 40].
- Gardiner, Alan H.: 1964 *Egypt of the Pharaohs*, Oxford: Oxford University Press.
- Grimal, Nicholas: 1988 *A History of Ancient Egypt*, Paris: Librairie Arthème Fayard.
- Habachi, Labib: 1972 *The Second Stela of Kamose and His Struggle against the Hyksos Ruler and His Capital*, Glückstadt: Augustin.
- Harvey, Stephen P.: 2002–2003 *Abydos project*, http://oi.uchicago.edu/pdf/0203_Abydos.pdf.
- Helck, Wolfgang: 1975 *Historisch-biographische Texte der 2. Zwischenzeit und Neue Texte der 18. Dynastie*, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Hoffmeier, James K.: 2004 „Aspects of Egyptian Foreign Policy in the 18th Dynasty in Western Asia and Nubia“, in: Knoppers, Gary N. – Hirsch, Antoine (eds.). *Egypt, Israel, and the Ancient Mediterranean World. Studies in Honor of Donald B. Redford*, Leiden – Boston: Brill [Probleme der Ägyptologie 20], s. 121–141.
- James, Thomas Garnet H.: 1965 „Egypt: From the Expulsion of the Hyksos to Amenophis I“, in: Edwards, I. E. S. (ed.). *The Cambridge Ancient History*, Vol. 1, part 2, Cambridge: Cambridge University Press, s. 289–312.
- Kemp, Barry J.: 1978 „Imperialism and Empire in New Kingdom Egypt (c. 1575–1087 B. C.)“, in: Garnsey, Peter D. A. – Whittaker, Charles R. (eds.). *Imperialism in the Ancient World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lacovara, Peter: 1990 *Deir el Ballas: Preliminary Report on the Deir el Ballas expedition 1980–1986*, Winona Lake: Eisenbrauns.
- Morris, Ellen F.: 2005 *The Architecture of Imperialism. Military Bases and the Evolution of Foreign Policy in Egypt's New Kingdom*, Leiden – Boston: Brill [Probleme der Ägyptologie 22].
- Murnane, William J.: 1997 „‘Overseer of the Northern Foreign Countries’. Reflections on the Upper Administration of Egypt's Empire in Western Asia“, in: van Dijk, Jacobus (ed.). *Essay on Ancient Egypt in Honour of Herman te Velde*, Groningen: Styx Publications [Egyptological Memoirs I], s. 251–258.
- Onderka, Pavel: 2006 *Nubie v dobách faraonů*, Praha: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur a Společnost přátel Afriky – Spolek přátel Súdánu.
- Oren, Eliezer D.: 1997 *The Hyksos: New Historical and Archaeological Perspectives*, Philadelphia: University of Pennsylvania Museum Publication.
- Redford, Donald: 1979 „A Gate Inscription from Karnak and Egyptian Involvement in Western Asia during the Early 18th Dynasty“, *Journal of the American Oriental Society* 99/2, s. 270–287.
- 1986 „Egypt and Western Asia in the Old Kingdom“, *Journal of the American Research Center in Egypt* 23, s. 125–143.
- 2003 *The Wars in Syria and Palestine of Thutmose III*, Leiden – Boston: Brill [Culture and History of the Ancient Near East 16].
- Ryholt, Kim: 1997 *The Political Situation in Egypt during the Second Intermediate Period*, Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Shaw, Ian: 2003 „Egypt a okolní svět“, in: Shaw, Ian (ed.). *Dějiny starověkého Egypta*, Praha: Jiří Buchal – BB art, s. 330–345.
- Shaw, Ian – Nicholson, Paul: 1995 *The Dictionary of Ancient Egypt*, London: The British Museum Press.
- Schneider, Thomas: 2002 *Lexikon der Pharaonen*, Düsseldorf: Albatros.
- Simpson, William K.: 1963 *Heka-Nefer and the Dynastic Material from Toshka and Armina*, New Haven – Philadelphia: Peabody Museum of Natural History of Yale University.
- Smith, Harry S.: 1976 *The fortress of Buhen: the inscriptions*, London: Egypt Exploration Society [Excavation Memoirs 48].

- Smith, Harry S. – Smith, Alexandrina: 1976 „A Reconsideration of the Kamose Texts“, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde* 103, s. 48–76.
- Steindorff, Georg – Seele, Keith C.: 1942 *When Egypt Ruled the East*, Chicago: University of Chicago.
- Šichan, Daniel: 2012 „Ve jménu panovníka“, *Pražské egyptologické studie* 9, s. 71–78.
- Urk IV = Sethe, Kurt: 1906–1907 *Urkunden der 18. Dynastie I–III*, Leipzig: J. C. Heinrichs Verlag [Urkunden des ägyptischen Altertums].
- Wengrow, David: 2006 *The Archeology of Early Egypt. Social Transformations in North-East Africa, 10 000 to 2650 BC*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wente, Edward F.: 2003 „The Quarrel of Apophis and Seknenre“, in: Simpson, William K. (ed.). *The Literature of Ancient Egypt. An Anthology of Stories, Instructions, Stelae, Autobiographies, and Poetry*, New Heaven – London: Yale University Press, s. 69–71.

Abstract:**The rhetoric of power of the rulers of the New Kingdom in the first half of the Eighteenth Dynasty**

During the Eighteenth Dynasty ancient Egypt reached its peak in the field of international relations in the Near East and Nubia. Egyptian rulers have enormously extended their „boundaries“ and their „sphere of influence“ over foreign countries in the north as well as in the south. In order to maintain and secure their authority, they made use of an appropriate rhetoric of power which found its expression in textual, iconographic and architectural form. This paper is based mainly on the textual evidence and presents the subject matter only briefly as a part of the author's intended dissertation.